

Evaluering av ICDP utprøvd i krisesentre

**Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet**

06/2016

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Stensberggaten 27
0170 Oslo

Sentralbord: 466 15 000

ISBN/ISSN: 978-82-8286-270-7

Bestilling/nedlastning: bufetat.no/bestilling

Illustrasjonsfoto: Lars Petter Pettersen

Innhold

Evaluering av ICDP utprøvd i krisesentre

Evaluering av ICDP utprøvd i krisesentre	5
1 INNLEDNING	5
1.1 Forskningsspørsmål.....	6
1.2 Tilgang til krisesentre for alle	7
1.3 ICDP, et sensitiviserende program	9
1.4 Barn – handlende aktører som opplever volden	10
2 METODE	12
2.1 Våre informanter	12
2.2 Undersøkelsen vil ha tilgang til følgende data:	13
2.3 Skriftlig evaluering av opplæringen	14
2.4 Skriftlig evaluering av hele prosessen	15
2.5 Avsluttende fokusgruppeintervju med deltakerne	17
2.6 Intervjuguide	18
2.7 Metodekritikk	19
2.8 Tematisering av transkriberte intervju.....	20
3 Sammenfatning og presentasjon av våre data	23
3.1 Rekruttering	24
3.2 Gruppesammensetning	25
3.3 Rammefaktorer og organisering	27
3.3.1 Deltakere	27
3.3.2 Tid	27
3.3.3 Organisering av gruppene	28
3.3.4 Lederstøtte	30
3.4 8 tema for godt samspill og synet på barnet	30
3.5 Vold som tema i ICDP-gruppene	32
3.6 Barneverntjenesten og BUP	33

3.7	Evaluering av organiseringen av seks dagers opplæring og to veiledningsdager.....	34
3.8	ICDP som redskap for ansatte i miljøarbeid med barn	36
3.9	Forebygging.....	37
3.10	Fordelen med foreldregrupper, versus individuelle innsatser	38
3.11	Perspektiver framover	39
4	ANALYSE OG OPPSUMMERING AV VÅRE FUNN	39
4.1	På hvilke områder, og på hvilken måte kan ICDP-programmet tilpasses virksomheten i krisesentrene?	39
4.2	Hvordan har fagpersonene i krisesentrene erfart at ICDP har fungert som redskap i foreldreveiledning?	40
4.3	Hvilke tilpasninger anser personalet som ytterligere forbedringsområder når det gjelder tilpasning av ICDP?	41
4.4	Forslag til eventuelle ytterligere forbedringsområder når det gjelder tilpasning av ICDP i øvrige krisesentre	42
5	AVSLUTTENDE KOMMENTARER	44
5.1	Behov for framtidige undersøkelser.....	44
6	LITTERATURLISTE.....	46

Evaluering av ICDP utprøvd i krisesentre

1 INNLEDNING

Sissel Sollied og Astrid Flacké ble engasjert av Bufdir til å forske på og utarbeide rapport fra prosjektet *Tilpasning og utprøving av ICDP i krisesentre*. Sollied er førsteamanuensis på Institutt for lærerutdanning og pedagogikk, ved Arktisk Universitet, Tromsø (UIT). Flacké er høgskolelektor ved VID vitenskapelig høgskole.

I forordet til Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017, Et liv uten vold, (Justis og beredskapsdepartementet, 2013) legger regjeringen til grunn en forståelse av vold i nære relasjoner som kaller på en bredspekter innsats, der en må bruke både kriminalpolitiske, likestillingspolitiske, sosialpolitiske og helsepolitiske virkemidler om en skal lykkes i bekjempelsen.

I Handlingsplanen beskrives et mangfold av tiltak (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013 s.10). I samarbeid med sentrale aktører på feltet og under ledelse av Justis- og beredskapsdepartementet, ble det nedsatt en arbeidsgruppe med oppstart høsten 2013. De første tiltakene skulle iverksettes fra 2014.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) fikk gjennom tiltakspakke 1, i oppdrag å tilpasse og prøve ut foreldreveiledningsprogrammet International Child Development Programme (ICDP) for foreldre på krisesentre. Bufdir ledet prosjektet og etablerte en arbeidsgruppe med deltakere fra Oslo Krisesenter, Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) ved familieverntjenesten og Universitetet i Tromsø.

Veilederkandidater ble etter beslutning fra Bufdir, rekruttert fra tre krisesentre i Bufetat, region Midt-Norge og tre sentre i Bufetat, region øst. Høsten 2014 startet to veilederopplæringer, en i hver av regionene. Veilederopplæringen består av seks opplæringsdager. I tillegg må veilederkandidatene ha egentrening med foreldregrupper

på krisesentrene, motta to dager veiledning underveis og utarbeide en skriftlig oppgave knyttet til gjennomføringen av foreldregruppene.

Bufdir gjennomførte i nært samarbeid med Bufetat og involverte kommuner to nettverkssamlinger med tema vold for sertifiserte veiledere i krisesentrenes vertskommuner. Målsettingen var å styrke veiledernes kompetanse og bidra til økt samarbeidet om målgruppen voldsutsatte familier.

Rettighetene til ICDP eies av stiftelsen ICDP, som ble registrert i Norge i 1992. Dette er nå en internasjonal stiftelse som driver arbeid i mer enn 40 land. I Norge finns en egen organisasjon, ICDP Norge. Bufdir inngikk i 2008 avtale med rettighetshaverne om rett til å bruke og å videreutvikle programmet for foreldre og andre omsorgsgivere til barn i alderen 0-18 år. Intensjonen er at alle norske kommuner skal kunne gi tilbud til alle foreldre og andre omsorgsgivere. Hovedtyngden ligger på en satsing på universelt nivå, men programmet er også utviklet for mer utsatte målgrupper. Eksempel på dette er foreldre som har tiltak i barnevernet, foreldre i fengsel, foreldre som har barn med funksjonsnedsettelse og foreldre med innvandrerbakgrunn.

1.1 Forskningsspørsmål

Når tilpasning og utprøving av ICDP i krisesenter er fullført, ønsker Bufdir en evaluering. Ifølge avtale med Bufdir er oppdraget for evalueringen konkretisert med følgende forskningsspørsmål:

- På hvilke områder, og på hvilken måte kan ICDP tilpasses virksomheten i krisesentrene?
- Hvordan har fagpersonene i krisesentrene erfart at ICDP har fungert som redskap i foreldreveiledning?
- Hvilke tilpasninger anser personalet som ytterligere forbedringsområder når det gjelder tilpasning av ICDP?

- På bakgrunn av evalueringen; Forslag til eventuelle ytterligere forbedringsområder når det gjelder tilpasning av ICDP i øvrige krisesentre.

1.2 Tilgang til krisesentre for alle

Fra å være et hjelpetiltak med utspring i en sosial bevegelse, er i dag krisesentrene kommunenes ansvar. Krisesenterloven trådte i kraft i 2010 (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2009). Den slår fast at kommunene har ansvar for å sikre et godt og helhetlig krisesentertilbud (§ 1). Det er kommunene som ifølge loven skal sørge for at kvinner, menn og barn som er utsatt for vold i nære relasjoner har tilgang til et krisesentertilbud i form av botilbud, dagtilbud, telefontilbud og oppfølging i reetableringsfasen (§ 2). Tilbudet skal være individuelt tilrettelagt (§ 3) og samordnet med hjelp fra andre tjenester (§ 4). Tilbudene til kvinner og menn skal være fysisk skilte. (§2) Kommunen skal sørge for å ta vare på barn på en god måte som er tilpasset deres spesielle behov, og skal også sørge for at barn får oppfylt de rettene de har etter annet regelverk (§ 3) (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2009).

Det finnes i dag 46 krisesentre i Norge (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015). I 2014 var det 1917 beboere (som hadde 2435 opphold) ved krisesentrene. Dette er en nedgang sammenlignet med de to årene før, men omtrent likt med 2011. Samme året bodde 1507 på krisesentrene, halvparten var under 5 år. Antall dagbrukere var 2373, et antall som har holdt seg ganske stabilt over tid. Antall dagsbesøk var 9152, noe som er en liten nedgang sammenlignet med 2013 (9490), men høyere sammenlignet med alle øvrige år. 136 menn overnattet ved et krisesentertilbud i 2014. Dette er en økning fra 111 menn i 2013. Antall menn er nesten tredoblet etter lovfestingen av tilbudet.

Innvandrerbefolkningen er overrepresentert blant brukerne. 62 prosent av beboerne og 47 prosent av dagbrukerne i 2014 hadde innvandrerbakgrunn. Mens det i flere år var en økning i denne andelen, var det en liten nedgang i 2014.

De fleste brukerne hadde vært utsatt for en mannlig voldsutøver, henholdsvis 94 prosent av beboerne og 91 prosent av dagbrukerne. Totalt 14 prosent av beboerne og 15 prosent av dagbrukerne hadde vært utsatt for en kvinnelig voldsutøver. Brukerne hadde i de aller fleste tilfellene en nær relasjon til voldsutøveren. For 80 prosent av de voksne beboerne var voldsutøveren nåværende eller tidligere ektefelle/samboer, eller kjæreste. Barna hadde nesten alltid en nær relasjon til voldsutøveren. For 80 prosent av barna var voldsutøveren far, og for 12 prosent var voldsutøveren stefar. For en stor del av barna medførte oppholdet på krisesenteret avbrudd i barnehage eller skolegang. Barnehagebarna og skolebarna opplevde avbrudd ved henholdsvis 54 og 39 prosent av oppholdene. Det har vært en jevn nedgang i andelen opphold som endte med at beboeren dro tilbake til voldsutøver, fra 23 prosent i 2006 til 15 prosent i 2014 (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015).

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), har på oppdrag av Bufdir levert rapporten *Krisesentertilbudet i kommunene: Evaluering av kommunenes implementering av krisesenterloven* (Bakketeig, Gording Stang, Madsen, Smette og Stefansen, 2014). Evalueringen viser at de fleste kommunene nå bidrar til å finansiere et krisesentertilbud både for menn og kvinner, slik loven krever. Rapporten viser til at omfanget av formelt samarbeid mellom krisesentrene og det øvrige hjelpeapparatet har økt. Selv om det er store variasjoner, er her fortsatt store utfordringer med å få til samordning. Undersøkelsen viser og at det formelle samarbeidet mellom krisesentrene og barnevernet har blitt mer vanlig etter at loven kom, men at det fremdeles er mange krisesenter som ikke har et slikt formalisert samarbeid. Mange ansatte og ledere har gitt uttrykk for at de ikke føler seg inkludert i samarbeid med andre hjelpetiltak.

Rapporten ser også på spørsmålet om hvor langt krisesentrenes ansvar strekker seg i reetableringsfasen og finner mye uklarhet. Mange krisesentre opplever utfordringer med å få det øvrige hjelpeapparatet på banen for sine brukere, særlig når det gjelder å skaffe ny bolig. Boligspørsmålet er kritisk både med tanke på å unngå at voldsutsatte flytter tilbake til overgriper og med tanke på å redusere belastningen ved lange opphold ved sentrene. Et formål ved loven har vært å sikre et krisesentertilbud av god kvalitet blant

annet ved at ansatte har nødvendig kompetanse til å møte de voldsutsattes behov. I rapporten vurderes dette formålet langt på vei å være i ferd med å bli oppfylt. Andelen ansatte med høyskole og universitetsutdannelse er høy og en ser at de store sentrene har spesialiserte stillinger. Majoriteten av sentrene har nå egne barnefaglig ansvarlige (Bakketeig m.fl., 2014).

1.3 ICDP, et sensitiviserende program

Grunnleggerne av ICDP, Karsten Hundeide og Henning Rye, var opptatte av å skape et enkelt, samfunnsorientert program med målsetting å understøtte og fremme psykososial omsorgskompetanse hos personer som har ansvar for barns omsorg (Hundeide, 2007, s. 1). Gjennom det universelle tilbudet vil en fange opp de familiene som har større utfordringer enn andre og som trenger mer veiledning og oppfølging. For omsorgsgivere med innvandrerbakgrunn ønsker en å bidra til å bygge bro mellom foreldrenes tradisjonelle omsorgsverdier og de verdiene de møter i det norske samfunnet.

Målet med ICDP er:

- Å fremme den positive oppfatningen av og holdningen til barnet
- Å påvirke omsorgsgivernes forståelse av hvor viktig samhandlingen mellom omsorgsgiver og barnet er for barnets utvikling
- Å fremme omsorgsgiverens oppfatning av seg selv som kompetent og mestrende
- Bygge bro mellom foreldrenes tradisjonelle omsorgsverdier og de verdiene de møter i det norske samfunnet

For å nå disse målene er programmet organisert i fem hovedkomponenter:

1. Omsorgsgivers oppfatning av barnet
2. De tre dialoger og åtte tema for godt samspill
3. Prinsippene for sensitivisering
4. Prinsippene for implementering
5. Praktisk opplegg for gjennomføring og opplegg for spesielle målgrupper

De åtte temaene for godt samspill kan inndeles i tre dialoger. Den emosjonelle dialogen består av fire tema som understøtter den følelsesmessige relasjonen mellom foreldre og barn. Den meningssskapende dialogen består av tre temaer som har vist seg viktige, dels relatert til den kognitive utviklingen, og dels i sosialiseringen av barnet. Disse temaene handler om hvordan foreldre kan støtte barnet i og øke forståelsen av verden gjennom utvidelse av barnets erfaringsverden. Den regulerende dialogen har ett tema, som handler om hvordan barnet kan støttes i gradvis selvregulering og hjelp til å utvikle selvkontroll, og å forutse konsekvenser.

Programmet har en spesiell pedagogisk form, med vektlegging av sensitivisering i motsetning til en mer instruerende tilnærming. Dette er systematisert i syv prinsipper for sensitivisering.

I denne spesielle opplæringen er målet som nevnt innledningsvis å forebygge vold, både på kort og lang sikt, et arbeid som omfatter tilpasning av metoden og materiell for brukere av krisesenteret. Dette er i tråd med intensjonen om å tilpasse programmet til ulike målgrupper (Hundeide, 2007)

Veilederopplæringen av ansatte i krisesentrene har hatt et særlig fokus på hvordan vold virker inn på omsorgsrollen, samt hvordan det å leve med vold påvirker barn, uavhengig av om foreldrene bor sammen eller hver for seg. I tillegg til et større fokus på vold, sammenlignet med ordinær opplæring, ble også kulturaspektet vektlagt. Dette fordi en relativt stor andel av foreldrene på krisesenter har annen etnisk bakgrunn enn norsk. En annen forskjell var en bredere vektlegging på hvordan man kan organisere og drive gruppeprosesser, i denne spesifikke sammenheng.

1.4 Barn – handlende aktører som opplever volden

Ifølge Handlingsplanen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013) er ikke vold i nære relasjoner et ensartet fenomen. Volden kan være uttrykk for ulike maktkonstellasjoner og undertrykkingsmekanismer, og volden kan finne sted i ulike nære relasjoner. Selv om det er en rekke fellestrekk, er det også viktige forskjeller som nødvendiggjør ulike tiltak for å

forebygge, beskytte og bistå den som utsettes for eller opplever vold. I handlingsplanen blir det skissert et skille mellom grov, gjentakende og/eller kontrollerende vold på den ene siden, og episodisk vold, som ikke nødvendigvis gjenspeiler et skjevt maktforhold, på den andre siden. Det pekes likevel på at all vold utgjør en risiko for skade, men den grove, gjentakende og/eller kontrollerende partnervolden har i seg elementer som kan få mer dyptgripende konsekvenser. Selv om det i særlig stor grad er den gjentakende partnervolden som det er maktpåliggende å forebygge og bekjempe, sies det i Handlingsplanen at det er viktig å rette oppmerksomhet mot alle former for vold i parforhold.

I dette tiltaket, utprøving av ICDP på krisesenter, er det omsorgen for barn som er det sentrale i den teoretiske delen av opplæringen. Også i den fasen hvor deltakerne fikk veiledning på gjennomføring av gruppemøtene med foreldrene, var dette sentralt. Det ble

vist til Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sin rapport om barns erfaring fra livet på krisesenter (Øverlien, Jacobsen og Evang, 2009). Noen av hovedkonklusjonene er at barn ofte er bekymret for mor, de er ambivalente til far og de opplever støtte i søskenrelasjonen. Barna har ofte opplevd flere relasjonsbrudd. Hemmelighold betyr for disse barna trygghet, samtidig som det medfører passivitet og isolasjon. Fremtiden for flere av barna ble opplevd som utrygg (Øverlien m.fl., 2009).

NKVTS presenterte i 2014 rapporten: Minoritetsetniske barn og unge og vold i hjemmet. Barn betraktes ikke lenger som vitner når volden forekommer mellom de voksne, men som handlende aktører som opplever denne volden. Barn som vokser opp i hjem der vold utøves mellom de voksne, har en forhøyet risiko for selv å bli utsatt for vold (Buen Sommerfeldt, Hauge og Øverlien, 2014, s.17).

2 METODE

I sammenheng med behovet for å undersøke i hvilken grad ICDP er egnet som foreldreveiledningsprogram i krisesentersammenheng, ble Sissel Sollied og Astrid Flacké engasjert til å gjennomføre et forskningsprosjekt, hvor egnetheten ble evaluert. Sollied og Flacké har utarbeidet denne rapporten fra arbeidet.

Sollied er førsteamanuensis på Institutt for lærerutdanning og pedagogikk, ved Arktisk Universitet, Tromsø (UIT). Flacké er høgskolelektor ved VID vitenskapelig høgskole (tidligere Diakonhjemmet). Prosjektet ble godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) 6. august 2015. UIT er behandlingsansvarlig, med Sissel Sollied som daglig ansvarlig.

Sollied og Flacké er ICDP trener/seniortrener og gjennomførte også opplæringene av veilederne i krisesentrene i samarbeid med ytterligere to trenere.

2.1 Våre informanter

Ved oppstart var 29 medarbeidere fra seks krisesenter i region Midt- og Øst-Norge påmeldt sertifisering til ICDP-veiledere. Av disse ble 22 sertifisert til veiledere. 18 av disse har hatt foreldregruppe på krisesenter for 37 foreldre, og til sammen har disse 74 barn. 2 fra et senter har hatt personalgruppe, og 2 fra en kommune hadde vanlig foreldregruppe i veiledningsprosessen, og er ikke med i denne undersøkelsen. 4 har ikke gjennomført egentrening med foreldregruppe, på nåværende tidspunkt, og 1 sluttet tidlig i prosessen.

Av de 37 foreldrene er det 4 menn og 33 kvinner. Grappa fordeler seg med ca. halvdelen av populasjonen fra Europa, hvorav norske foreldre utgjør 13 av 18 deltakere. Resten av foreldregruppa fordeler seg med 11 fra Asiatiske land, 4 fra Sør-Amerika og 4 fra Afrikanske land.

2.2 Undersøkelsen vil ha tilgang til følgende data:

1. Egne feltnotater fra hele sertifiseringsprosessen.
2. Første evaluering fra deltakerne etter gjennomført seks dagers opplæring.
3. Loggrapporten fra deltakerne etter avsluttet arbeid i foreldregruppene.
4. Avsluttende evalueringsskjema etter gjennomføring av alle gruppemøtene med foreldrene, seks dagers opplæring og to dagers veiledning i løpet av prosessen.
5. Fokusgruppeintervju etter innlevert logg, med deltakerne fra alle krisesentrene. Tilsammen fire gruppeintervjuer, sammensatt av åtte sensitiviseringsgrupper. To av gruppene hadde tre ledere med, de resterende seks hadde to ledere med. En gruppe gjennomførte sensitiviseringstreningen i en personalgruppe som og er av den grunn ikke med i datasamlingene.

Vi plasserer oss i en kvalitativ vitenskapsteoretisk posisjon, og vil undersøke hvordan informantene selv har erfart ICDPs egnethet i bruk i egen praksis. Vanlige metoder i kvalitativ forskning er overordnet sett observasjon, dokumentanalyse og intervju.

Vår undersøkelsesmetode er en triangulering av disse ulike innfallsvinkler i kvalitativ tilnærming. Sollied og Flacké gjorde feltnotater ut fra en posisjon som deltagende observatører fra oppstarten av opplæringsdagene til siste veiledningsdag (Fangen, 2011, s. 72-87). Disse notatene ble gjort individuelt, og senere delt mellom oss. Feltnotatene hadde ingen struktur i form av en mal, men var nedtegnelser av tema som ble tatt opp i diskusjonene, erfaringsdeling og synspunkter fra deltakerne.

2.3 Skriftlig evaluering av opplæringen

Med utgangspunkt i feltnotatene utformet vi de spørsmålene vi ba deltakerne reflekter skriftlig over etter seks dagers opplæring.

De spørsmål vi ba deltakerne eksemplifisere, og gi tilbakemelding på var:

1. På hvilke måter opplever dere ICDP-opplæringen som nyttig i forhold til jobben på krisesenteret.
2. Hvordan støtter opplæringen dere i å starte foreldregrupper?
3. Hvilke synspunkter har dere på fordelingen mellom undervisning, gruppearbeid, rollespill og dialog/diskusjon i organiseringen av opplæringen?
4. Andre kommentarer og forslag til organisering av opplæringa?

Som del av sertifiseringsprosessen skal deltakerne skrive en loggrapport.

Loggrapportene vi mottok var detaljerte og innholdsrike, og varierte fra ca. 15 til over 30 sider. I denne rapporten skal informantene beskrive hvordan de har organisert arbeidet i foreldregruppene. Hvordan har de organisert de åtte møtene med foreldregruppen, med hensyn til formidling av innholdet i ICDP, de tre dialogene og de åtte temaene? De skal beskrive hvordan de har organisert rammer og grupperegler for møtene og hvordan de har arbeidet med temaet vold. Hvilke redskap, bilder, fortellinger, videoklipp osv. har de anvendt som redskap i sensitivisering av omsorgsgiverne? Hvordan har de arbeidet med å skape bevissthet om, og refleksjon over de ulike kulturelle måter å oppfatte et barn på? Hvilke hjemmeoppgaver har de gitt foreldrene mellom møtene, og hvordan har dette fungert?

Hver av informantene skal skrive personlige refleksjoner over prosessen, og dele sine erfaringer og synspunkter på hvordan ICDP har fungert brukt konkret i krisesentervirksomhet. Loggrapporten beskriver også hvordan informantene har arbeidet med å få foreldrenes evalueringer av de åtte møtene. Informantene ble oppfordret til å skrive detaljert, og gjerne eksemplifisere.

2.4 Skriftlig evaluering av hele prosessen

Etter gjennomføring av opplæringsdager, veiledningsdager og avsluttet egentrening i foreldregrupper ble deltakerne bedt å skrive tanker og refleksjoner ned, i forhold til følgende punkter:

Spørsmål til undersøkelse av hvordan ICDP fungerer i bruk, i foreldregrupper og personalgrupper tilknyttet krisesentervirksomhet

Vi har tidligere bedt deltakerne evaluere tematisering og formidling av ICDP over seks kursdager, for medarbeider i krisesentrene som inngår i prosjektet på Østlandet og i Midt-Norge.

Nå har gruppene gjennomført flere veiledningsmøter med foreldre og personale fra krisesentrene, og vil be deltakerne i sertifiseringsprosessen dele sine erfaringer om hvorvidt ICDP er egnethet i gruppene. **Vi ber om at synspunktene eksemplifiseres med konkrete erfaringseksempler.**

Har gjennomført gruppe for foreldre eller personale:

Hvor mange møter har dere gjennomført.....

Hvilke land kommer deltakerne fra.....

Om noen av deltakerne har annet språk enn norsk som førstespråk; har dere brukt tolk?

Om ikke; hvordan har dere løst det om manglende språkforståelse har vært et problem.....

Synet på barnet og de åtte temaene er grunnpilarene i ICDP

1. Hvordan vurderer du generelt relevansen av innholdet i de åtte temaene for denne gruppen av foreldre?

2. Er det noen av temaene som er særlig relevante, hvilke og hvorfor?
3. Er det noen av temaene som er mindre relevante, hvilke og hvorfor?
4. Har du sett noen sammenheng mellom hvordan omsorgsgiverne oppfatter barnet og den omsorgen barnet får? Kan du skrive litt om noe av det du lærte var relevant om dere skulle arbeide med å endre oppfatningen av barnet? (stikkord: bruk av merkelapper, positiv redefinering, sonen for intimitet – inkludering og utstøting, peke på barnets positive kvaliteter, redefinere positivt negative trekk/atferd ved barnet, reaktivere gode minner fra tidligere positive opplevelser med barnet, øvelser for å oppdage barnets signaler – eks. ansiktslesing ved bruk av bilder, reaktivere egne barndomsopplevelser).

Det har i tillegg til gjennomgangen av synet på barnet og de åtte temaene og teorigrunnet for dette, blitt fokusert på utbredelse og følgerikninger av vold i nære relasjoner

5. På hvilken måte har denne informasjonen vært relevant / ikke relevant i møtet med foreldrene?
6. Har du konkrete forslag til en annen vektlegging av temaet i denne sammenheng?

Møtet mellom ulike kulturer kan gi særlige utfordringer. I de seks kursdagene er dette tematisert i undervisningen.

7. Har du opplevd denne tematiseringen som relevant / ikke relevant i arbeidet i foreldregruppene, hvorfor og hvordan?
8. Har du forslag til hvordan dette kan tematiseres slik at det passer ennå bedre inn i arbeidet med foreldregruppene fra krisesentrene?

Arbeide med grupper, fasilitering og ledelse av gruppeprosesser er gjennomgått teoretisk, og utprøvd i gruppearbeid og rollespill

9. Var denne gjennomgangen relevant / ikke relevant for arbeidet i foreldregruppene?
10. Hvilke forslag har du til annen organisering av en læreprosess som ville styrke forberedelse til arbeidet i foreldregruppene, som kommende ICDP-veileder?

Hvilke andre tema og utfordringer har du møtt på i arbeidet med foreldregruppene?

11. Beskriv andre tema og fokuspunkter som burde vært en del av de seks kursdagene, og foreslå gjerne vektlegging.

2.5 Avsluttende fokusgruppeintervju med deltakerne

En arbeidsmåte innenfor intervjuetoden er strukturerte intervju, med standardiserte spørreskjema og surveyundersøkelser (Brinkmann, 2014, s. 37). En noe åpnere innfallsvinkel er intervju med utgangspunkt i en intervjuguide, som innrammer samtalen mellom intervjueren og informanten. Vi valgte å gjennomføre fokusgruppeintervju, med utgangspunkt i en intervjuguide.

Fokusgruppeintervju ble valgt fordi vi mente dette kunne fungere mer dynamisk enn individuelle intervjuer. Sollied og Flacké intervjuet alle gruppene. Det ble gjennomført 4 fokusgruppeintervjuer, med til sammen 13 informanter. Alle sertifiserte ICDP -veiledere ble invitert til å delta. Ved tre av sentrene møtte alle, ved de to største sentrene var fem forhindret fra å møte. Intervjuene varte i 4 timer og ca. 10 minutter, fordelt på ca. 1 time på hvert intervju. Lydfilene ble transkribert av et profesjonelt transkriberingsfirma, med formell kontrakt om taushetsbelagt behandling av data, og umiddelbar sletting av lydfilene etter at transkriberingen var godkjent av forskerne.

I fokusgruppeintervjuet erfarte vi at informantene delte erfaringer og utløste hverandres hukommelse for episoder, for samtaler de hadde hatt med foreldrene og hverandre, og erindringer om hvordan de hadde forstått hendelsene i den kontekst de oppsto i. Intervjusituasjonen fungerte løst og ledig, med en god stemning rundt intervjuet. Intervjuerne presenterte emnene som vi ønsket tilbakemelding på, og intervjuerne fungerte i hovedsak som fasilitatorer for informantenes erfaringsutvekslinger og meningsytringer (Brinkmann, 2014, s.45). Vi ser på informantenes utsagn som deres oppfattelse, konstruert meningsfylt i den kontekst den er framkommet i (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 45).

Intervjuguiden ble utformet på bakgrunn av de data vi hadde tilgang til å dette tidspunkt, feltnotater, opplæringsevaluering, loggrapporter fra egentrening i foreldregrupper, og sluttevalueringen. Intervjuguidens tematisering er basert på den innsikten vi hadde ervervet oss så langt i prosessen, og ble utformet i stikkordsform:

2.6 Intervjuguide

Guiden er kun en grov ramme for intervjuet, og vi vil spørre om utdyping, begrunnelse og eksempler i samtalen.

- Krisesenteret som ramme for ICDP: Hvilket tidspunkt er optimalt for å starte med foreldregrupper, etter at mennesket har søkt hjelp fra et krisesenter?
- ICDP er oppbygd i tre dialoger, og åtte tema for godt samspill. Er det noen av dialogene og temaene som er særlig viktig å fordype seg i? Er noe av dette mindre relevant i denne sammenhengen?
- Hvilke eventuelle temaer ville dere foreslå å legge til?
- Gi oss eksempler på møteorganisering som fungerte godt, og organisering som fungerte mindre godt.
- Del eksempler med oss, som gjorde inntrykk på dere i prosessen.
- Del eksempler med oss, hvor dere opplevde forandring i omsorgskompetanse.
- Hvilke vurderinger har dere om hvorvidt ICDP reduserer vold i nære relasjoner.
- Andre synspunkter dere ønsker å formidle.

Selve intervjuene ble gjennomført på informantens egen arbeidsplass, en av gruppene samlet seg på en av arbeidsplassene som var involvert, og ett intervju fant sted på en av forskernes arbeidsplass. Valget av sted for intervjuet hadde sammenheng med praktiske løsninger knyttet til reise og avstand.

2.7 Metodekritikk

Vi kunne ha intervjuet alle deltakerne individuelt, og på den måten hindret en eventuell begrensning eller sensurering av egne meninger i intervjusituasjonen, for noen av deltakerne. På den andre siden mister man muligheten til at samtalen mellom informantene utløser utvidet hukommelse hos den enkelte. Som intervjuere erfarte vi ikke ubalanse i gruppene, uttrykt på den måten at enkelte dominerte og fungerte sensurerende på andre i gruppa. Alle hadde egne meninger og bidro med synspunkter, opplevelser og forslag, og vår plan om å ta runder rundt bordet for å gi alle taletid, viste seg ikke å være nødvendig. Det er også et økonomisk aspekt som gjør fokusgruppeintervju fornuftig å velge, og som er knyttet til at dette reduserte reiseutgifter og transkriberingsutgifter.

I kvalitativ forskning anerkjennes forskerens rolle som subjektiv og påvirkende både tolkning og forståelse av de data som analyseres. Kvaliteten er forbundet med vitenskapelig kunnskap og etiske beslutninger.

«Betydningen av forskerens integritet øker i forbindelse med intervju, fordi intervjueren selv er det viktigste redskapet til innhenting av kunnskap» (Kvale og Brinkmann, 2014, s. 108).

Validitet har sammenheng med graden av det Kvale og Brinkmann (2015, s.108) kaller gjennomsiktighet. Resultatene som rapporteres bør knyttes til detaljert beskrivelse av de prosedyrer som danner grunnlag for konklusjoner. Forskerens integritet, kunnskap om feltet, ærlighet og rettferdighet er avgjørende faktorer.

Deltakerrolle i feltarbeid medfører at du tilegner deg førstehåndserfaring, tett på folks virkelighet (Fangen, 2011, s.15). Vi ser at nærheten til feltet, begrunnet i at vi både er ansvarlig for sertifiseringsprosessen og for undersøkelsen av deltakernes vurdering av ICDPs egnethet i kritesentersammenheng, kan framstå som dobbeltroller. Vi tilstreber stor grad av gjennomsiktighet, og har i hele prosessen vurdert og reflektert over sammenfallet av roller. Vår oppfattelse er at det har vært helt nødvendig å være tett på

feltet, og ha høg kunnskap om hva ICDP er, for å kunne gjennomføre en undersøkelse med forskningsmessig kvalitet. Deltakelse i hele prosessen, som ledet opp til avsluttende fokusgruppeintervjuer, bygger på den innsikt prosessen har gitt oss, og kvalitetssikret den.

Vår forskerrolle er beslektet med aksjonsforskning. Karakteristisk for denne type forskning er at den som forsker er tett på virksomheten eller feltet det forskes på. Forskeren undersøker ikke bare et felt, men trer inn i feltet med en klar og uttalt hensikt om å fungere løsningsorientert. Målet innenfor aksjonsforskning er å bidra sammen med menneskene som befinner seg i situasjonen, til løsninger og endringer av praktiske problemer og hindringer. Dette beskriver ganske presist vår relasjon til de ansatte i krisesentrene, hvor vi arbeidet med et uttalt mål om å øke innsikten gjensidig, med et læringsutbytte for begge partene.

2.8 Tematisering av transkriberte intervju

Etter transkribering av intervjuene satt vi tilbake med 71 sider transkribert tekst. Sollied og Flacké har begge lest gjennom teksten hver for seg, og individuelt organisert teksten i de tema vi opplevde som gjennomgående i alle intervjuene. Vi har deretter delt de tema vi hver i sær hadde notert, med hverandre. Det var stor grad av sammenfallende tematisering, og vi samarbeidet i en prosess mot å redusere antall tema ned i et antall som gjorde analyse mulig.

En transkriberingstekst av et intervju mister den informasjon som ligger i følelser uttrykt i stemmebruk, og som kan si noe om et temas betydning og viktighet for den som snakker om det. Vi hadde selv foretatt intervjuene, og visste at det lå signifikant informasjon i måten informantene uttrykte seg på. For å ivareta dette aspektet lyttet vi til lydfilen av et intervju, og sjekket samsvaret med de tema vi hadde notert som betydningsfulle, og opplevde dette som samsvarende.

Vi sammenfattet vår tematisering i følgende 11 tema. Disse vil danne utgangspunkt for vår analyse av intervjuene, og suppleres og utdypes av informasjonen i de øvrige data.

1. Rekruttering

- Synspunkter på tidspunkt for oppstart, herunder distanse til volden i tid.
- Situasjon mht. til: Økonomi, bolig, barnefordeling, kapasitet og ressurser hos kvinnene.
- Geografi; området krisesenteret betjener.
- Kunnskap om, og kjennskap til kvinnene. Relasjonen mellom krisesenteret og bruker.

2. Gruppesammensetning

- Betydningen av etnisitet/ språk/ nødvendigheten av tolk/kjønn.
- Refleksjon over hvordan sammensette en gruppe, likhet og diversitet.

3. Rammefaktorer / Organisering

- Betydning av lederstøtte.
- Størrelse på senteret.
- Tidsbruk til for- og etterarbeid.
- Behov for tid til individuell oppfølging.
- Konsekvens for turnusplanlegging / må inn i arbeidsplanen.
- Erfaring med behov for barnepass/matservering på møtene.
- Erfaring med valg av møtelokale, organisere bord og stoler.
- Behov for samarbeid med frivillige organisasjoner, særlig om barnepass.

4. 8 Tema for godt samspill / Synet på barnet

- Krisesenteransattes erfaring med relevans av alle tema
- Eksempler på at foreldre bruker et tema.
- Spesifikke tema nevnt:

- Grensesetting
- Affektiv inntoning / emosjonell kommunikasjon
- Tema 2, justere seg til barnet
- Alle tema nevnt

5. Vold som tema

- Når skal dette tematiseres, tidspunkt for å ta dette opp i møterekken?
- Hvordan snakke om det i gruppene?
- Eksempler på konsekvenser av voldserfaring for mors omsorgskompetanse?
- Eksempler på konsekvenser for barnet?
- Eksempler på respons på de ulike tema fra foreldrene?
- Eksempler på økt forståelse av konsekvenser for barnet, både fars utøvelse av vold og mors oppdragelsesmetoder (fysisk og psykisk vold)
- Reaksjoner på samvær med voldelig forelder

6. Barneverntjenesten

- Eksempler på innvirkning av barneverntjenestens virksomhet

7. Opplæringen/ seks dagers kurs + to dagers veiledning

- Temaenes relevans i krisesentervirksomhet for ansatte
- Video som arbeidsredskap, erfaringer fra ansatte
- Ønske om å lære mer om videoanalyse som arbeidsredskap i egen virksomhet
- Rollespill som konkretisering, synspunkter fra ansatte
- Gruppens betydning for læreprosessen, betydningen av å dele erfaring

8. ICDP som redskap for ansatte i miljøarbeidet

- Ansatte som omsorgsgivere, redskap til egen kompetanseøkning i møtene med barn
- Ønske om å øke kompetansen for alle ansatte i krisesentervirksomhet
- Ansatte som veiledere for foreldrene i miljøet, rollemodell

9. Forebygging

- Sporer vi økt omsorgskompetanse hos foreldre?
- Foreldres utsagn om at ICDP er et redskap til forebygging av vold
- Reduserer stress, uro og konflikter
- Skaper en bevissthet som forebygger nye, voldelige partnere
- Mestringskompetanse i eget liv (fikk jobb)

10. Fordelen med foreldregrupper, versus individuelle innsatser

11. Perspektiver framover

- Ønske om ettertreff for ansatte, dele og samle erfaringer
- Hva skjer framover for disse foreldrene?
- Implementering i resten av personalgruppen
- Kontinuitet i å ha foreldregrupper

3 Sammenfatning og presentasjon av våre data

Sammenfatningen tar utgangspunkt i, og organiseres i tematiseringen av de avsluttende fokusintervjuene. I denne presentasjonen inndrar vi data fra alle fem punktene i våre samlede data.

3.1 Rekruttering

I de aktuelle ICDP-gruppene var alle deltakerne rekruttert fra krisesentrene, enten ved botilbudet eller dagsenteret. Kun ved et senter var det deltakere som fortsatt bodde på senteret. Noen hadde fortsatt kontakt med dagsenteret, mens de fleste hadde flyttet ut etter å ha bodd på krisesenteret en periode.

I alle fokusgruppeintervjuene kom det frem et klart råd om at foreldrene må være over den akutte fasen når de starter i gruppe. Når dette tidspunktet er, varierer. Flere sier at det handler mer om hvilken situasjon foreldrene er i, enn antall uker eller måneder. Det som går igjen er faktorer som økonomi, bolig, barnehage og skole for barna. I tillegg til de praktiske ordningene ble det rapportert om tid- og energikrevende prosesser i forhold til samarbeid med ekspartner om ordning for barn, politianmeldelser og rettssaker. Kristina sier:

Når man bor på krisesenter så er det jo mye som skjer, ikke sant. Man skal ha mange møter, det skjer uforutsette ting som gjør at det kanskje kan være vanskelig og på en måte få litt roen rundt det å ha ICDP-gruppe når man bor på krisesenter. Så jeg vil si meg enig med de andre i at det å ha fått litt avstand til det, tror jeg vil være en fordel. Og... ja, det er også inntrykket jeg fikk etter å ha drevet gruppe selv.

Flere av krisesentrene dekker et stort område geografisk. Geografisk avstand fungerte for noen helt greit, mens det var en utfordring der de hadde barn som de måtte ta med etter en lang dag i barnehage eller skole. De fleste av foreldrene er alene om omsorgen og ofte med få muligheter for barnepass. Etter en lang dag for barna i barnehage eller skole og så reise et langt stykke for å komme på gruppe, kunne for noen være utfordrende.

Ved de fleste sentrene forteller de at de etablerte et tilbud til barna under gruppemøtene. Det var viktig at foreldrene kunne være trygge for barna og konsentrere seg om det som skulle skje i gruppen. Noen organiserte det slik at ansatte på senteret hadde et opplegg for barna, mens noen senter fikk et samarbeid med frivillige til å passe barna. For eksempel hadde de ved et senter et samarbeid med Røde Kors.

En av veilederne som ikke hadde anledning til å delta i fokusgruppeintervju, skriver om fordelene ved å delta i gruppe når den akutte fasen er over, men stiller likevel et spørsmål ved om det kan være fordeler ved å tilby gruppedeltagelse når de bor på senteret. For mange er det et stort problem å få tid nok i en travel hverdag, noe som vil være lettere når de bor på senteret. Da slipper de reisevei og har tilgang til barnepass. Ved krisesenteret som hadde foreldre i gruppen med deltakere som bodde på senteret, så de også at en fordel kunne være at de da kunne gi konkret tilbakemelding på samspillet med barna relatert til innholdet i programmet.

Relasjonen til deltakerne er også et gjennomgående tema. Flere forteller at de valgte ut foreldre som de hadde hatt en relasjon til under oppholdet ved krisesenteret eller dagsenteret. Grete fortalte at:

Grunnen til at vi valgte nettopp de vi gjorde, var fordi vi hadde vært i primær- og sekundæransvarsrolle for dem. Så vi kjente dem spesielt, og vi følte at vi ville ha en relasjon til dem før vi begynte. Å ha en relasjon før vi går inn i så alvorlige ting, det er viktig. Ellers så når vi ikke fram.

I rekrutteringsprosessen ble ulike tilnærminger forsøkt. Noen sendte ut brev med informasjon om tilbudet til flere, det ble det lite respons på. Selve rekrutteringen opplevdes enklere når de tok direktekontakt med noen de kjente fra tidligere.

Ved de to største sentrene skulle de rekruttere deltakere til flere grupper. Ved det ene ble det så vanskelig at de bestemte at fire av deltakerne skulle vente med å drive grupper til de første var ferdig. I tillegg til rekrutteringsproblematikk, handlet dette også om ressurser på senteret. De måtte sette inn ekstravakter når noen hadde grupper.

3.2 Gruppesammensetning

Et hensyn som ble vektlagt i rekrutteringsprosessen var at foreldrene måtte kunne såpass godt norsk at de kunne ha utbytte av å være med. De langt fleste hadde annet språk enn norsk som morsmål. Når vi så ser på den relativt store andelen, 64 prosent i 2014 med innvandrerbakgrunn (Rapportering fra Krisesentertilbudene 2014), må en anta

at noen av disse blir utelukket fra gruppe om det ikke blir tilbud om tolk eller tilbud på morsmålet. Ved noen av sentrene erfarte en etter hvert at enkelte foreldre fikk med seg litt lite og de fikk med tolk. Tone fortalte dette:

På det første møtet vi hadde, så brukte vi ikke tolk. Men vi innså ganske raskt at det var det behov for den ene av deltagerne våre. Og når vi fikk tolk så tror jeg hun skjønnte hva ICDP dreide seg om. Og da fikk man jo en sånn fin samtale... det var ikke alltid like greit å bruke tolk når man snakket om disse temaene, for de brukte jo lengre og lengre tid. Men de andre tre deltagerne tok veldig godt hensyn ... det gikk veldig bra, altså. Det gjorde det.

Alle veilederne som ble sertifisert i denne opplæringen, hadde norsk bakgrunn. Flere av gruppene som hadde deltakere med ulike førstespråk rapporterte at språk ikke var noe problem. Hovedinntrykket er at veilederne har vært kreative for å finne løsninger. Noen av foreldrene kunne engelsk og de kunne oversette enkelte ord til det. En annen gruppe forteller at det løste en utfordring ved å trekke foreldrene litt til side og forklare dem litt ekstra.

Ved flere av sentrene opplevde de det positivt at gruppen var noe likt sammensatt, Guro fortalte:

...de hadde ganske lik bakgrunn da, de kvinnene vi valgte. De var alle ikke fra Europa, de var fra land utenom... utenfor Europa, men alle var gift med... med norske statsborgere. Så, på en måte, vi hentet inn kvinner som på en måte hadde en lik bakgrunn.

I loggen til veilederne i ICDP-gruppa med kun fedre blir det referert til at fedrene har satt pris på å være sammen med andre fedre i samme situasjon. De hadde gitt uttrykk for at De er vant til å bli møtt med skepsis og opplevde godt å bli trodd.

En av gruppene med kvinnelige deltakere ble spurt av gruppelederne om de kunne tenke seg å ha med menn i gruppa, dette hadde de svart ja til.

3.3 Rammefaktorer og organisering

3.3.1 Deltakere

Det ble rekruttert åtte ansatte fra hver av de to største sentrene og to til fire fra de minste sentrene til veilederopplæringene. Ved oppstart av egentrening med foreldregrupper erfarte vi at noen senter hadde problem med å skaffe deltakere til så mange foreldregrupper samtidig. Ved to av sentrene samarbeidet tre ansatte om å drive en gruppe. Tre gruppeledere sammen kan framstå som mange og komplisert å organisere, men det ble valg å løse det på den måten. Erfaringene i ettertid var at det fungerte godt. De organiserte det på den måten at de byttet på rollene, og hadde ikke like fremtredende rolle hver gang.

Ved de to største sentrene ble situasjonen at vel halvparten av deltakerne gjennomførte hele opplæringen. Det ble for vanskelig både med hensyn til rekruttering av deltakere og ressursbruk på sentrene å organisere så mange grupper på en gang.

Som nevnt innledningsvis var det et senter som ikke klarte å rekruttere til foreldregruppe i denne omgangen. De drev en gruppe for personalet ved senteret og gjorde gode erfaringer med det. I den perioden opplæringen gikk, hadde dette senteret kun en beboer. Dette senteret dekker et svært stort omland geografisk og selv om de hadde personer de kunne tatt kontakt med for gruppedeltagelse, bodde de så langt fra hverandre at det hadde blitt vanskelig å få i gang et gruppetilbud.

3.3.2 Tid

Deltakerne vektlegger betydningen av å sette av rikelig med tid til planlegging, gjennomføring og oppfølging etter gruppemøtene. De fleste fortalte at gruppene varte 1 ½ til 2 timer. De fikk bruke et par timer til planlegging i forkant og fra en halv til et par timer i etterkant. De brukte også tid innimellom andre arbeidsoppgaver dagene i forveien. I tillegg fortalte de fleste at de brukte tid hjemme på å forberede innholdet i gruppesamlingene. Det er hektiske hverdager på sentrene og de hadde behov for ro til å

kunne lese og konsentrere seg. Ved førstegangs gjennomføring av ICDP-grupper ble det å kunne bruke en arbeidsdag fremhevet som ideelt.

I tillegg til alt det ble satt av tid til, rapporterte flere om en del de ikke hadde beregnet tid på. For eksempel fortalte flere om behov for oppfølging mellom møtene. Kari fortalte at:

...det handler jo litt om hvor de har fokuset sitt hen og hvor de er hen i løpet sitt. Og de er forskjellige også. Så det å ta en telefon mellom møtene, og minne på og sjekke ut hvordan det går og sjekke ut hjemmeleksa og... det var jo viktig.

De fleste av de tilsatte ved krisesentrene hadde ikke erfaring med å drive gruppe fra tidligere. Flere fortalte at de følte seg usikre og trengte tid for å forberede seg slik at de ble tryggere. Men som en av informantene fortalte: «etter hvert så ble vi jo... fikk vi jo litt mer mestringsfølelse, da. Så vi ikke trengte like lang tid å forberede oss på».

Betydningen av tid til planlegging og samkjøring mellom gruppelederne ble påpekt av flere som viktig. De opplevde behov for å bli kjent med hverandres personlige stil og behov i en slik sammenheng. De fleste kjente hverandre fra tidligere, men de fleste hadde ikke drevet gruppe tidligere og ingen hadde gjort det sammen med den som var makkeren nå. Noen få rapporterte om at det ble litt ulike forventinger til hvor grundig de skulle planlegge hvert enkelt gruppemøte med foreldrene. Noen trives best med mest mulig detaljert planlegging, mens andre har en mer spontan stil.

3.3.3 Organisering av gruppene

De største sentrene har både botilbud og eget dagsenter. De mindre sentrene har en avdeling der de både har botilbud og kontakt og oppfølging med brukere utenfor. Noen hadde samarbeid på tvers, men opplevde ikke det som helt ideelt. Dette fordi det ble litt vanskelig med samordning av turnuser når de har helt ulike arbeidstider.

Ved flere av sentrene la de gruppetilbudet til ettermiddag/kveld og de stilte da med både servering og barnepass. Dette opplevdes tidkrevende og veilederne er tydelig på at det i slike situasjoner må settes av en hel vakt i turnusen til dette. Det er mye å organisere i

forkant av selve gruppen. Etterpå er det opprydding og flere erfarte at det var flere av deltakerne som tok seg god tid etter møtene og ønsket en liten prat for egen del. Julie sa dette:

Og så er det noe med... når vi hadde det på kvelden så måtte jo bare barna og mødrene få noe å spise. Sånn at man måtte gå på butikken og handle, man måtte jo lage noe mat, helst så enkelt som mulig, men uansett så tar det tid, og vi var jo... jeg vet ikke, jeg tror jeg kjøpte inn til 20 stykker, jeg. Med alle barna og alt, så... og de ansatte, ikke sant, de som skulle være hjelperne våre. Så... så det tok jo en del tid.

Flere forteller at de er avhengige av å ha et tilbud for barna om de skal ha ICDP -grupper for foreldrene. Noen brukte frivillige, andre har sagt at de vil gjøre dette neste gang. Men uansett er det, som de sier ved et senter, de ansatte som må ta ansvar, de frivillige kan ikke ha ansvar alene for barna. Behovet for barnepass er avhengig av når på døgnet gruppemøtene ble lagt til og situasjonen til deltakerne. Det enkleste var å arrangere grupper der deltakerne ikke var opptatt på dagtid, men hadde barn i barnehage eller skole. Trine sa dette:

Og vi hadde møter fra halv to til tre, og det fungerte veldig bra. For da var... hadde de barna i barnehage/SFO fremdeles, og de rakk å komme til møtet fra norskundervisningen.

De fleste har organisert det slik at de hadde gruppemøtene på krisesenteret. Noen hadde gruppemøtene utenom senteret og synes det var en god erfaring, de slapp da å bli forstyrret av andre oppgaver. Da krisesentrene dekker et stort geografisk område rapporterte alle, også fra de store sentrene i byene, at reisetid for deltakerne var en utfordring. Terese sa at:

I denne runden her så var det deltagere fra tre forskjellige kommuner. For vi har jo en del større kommuner som ligger veldig nært, sånn at det lot seg fint gjennomføre. Men, sånn vi ser det i forhold til at vi også ga tilbud om barnepass, og det var på ettermiddagstid, så... så kan det jo ikke være for lang kjørevei med tanke på barna. Så... og det fungerte bra denne runden her.

Det ble også nevnt som en mulighet ved noen av sentrene at de kunne vurdere å reise ut og arrangere gruppe i en annen kommune enn vertskommunen til krisesenteret.

Ved de største sentrene gir de uttrykk for at det mest realistiske er å arrangere en ICDP-gruppe i vårsemesteret og en om høsten.

3.3.4 Lederstøtte

I denne opplæringen hadde rekruttering av deltakere skjedd fra ledelsen ved sentrene. Dette var altså noe som var ønsket fra ledelsen. Denne støtten forteller de ansatte var helt essensiell.

Vi ble fortalt at det er rett og slett ikke mulig å gjennomføre grupper uten at det er forankret i organisasjonen og forholdene blir lagt til rette fra lederhold. En del ledere deltok på deler av opplæringen, en ble med hele og er nå sertifisert veileder. Deltakerne uttrykte svært positiv holdning til at lederne har vært gjennom dette selv. De har da en større kjennskap til programmet og hva som skal til under implementeringen.

3.4 8 tema for godt samspill og synet på barnet

Vi spurte deltakerne hvordan de hadde erfart relevansen av de åtte temaene i foreldregruppene, om noen var mer aktuelle enn andre eller om det var noe de savnet. Ved gjennomgang av alle intervjuene, spørreskjema og loggene ser vi at alle temaene er nevnt som viktige og relevante for denne målgruppen. De nevner også at de henger sammen med hverandre og at sammenhengen og rekkefølgen er viktig.

Flere nevner den emosjonelle dialogen som viktig (tema 1-4). Foreldrene har ofte mer enn nok med å ta vare på seg selv og greie å stå i situasjonen. Det fortelles om hvordan foreldrene må stenge av følelser i relasjonen med voldsutøver, og hvor vanskelig det da blir å ta inn barnas følelsesmessige tilstand. Både det å vise at en er glad i barnet (tema 1), justere seg til barnet (tema 2), få til en følelsesmessig dialog med barnet (tema 3) og anerkjenne positivt barnet (tema 4) blir både vanskelig og viktig. De forteller at foreldrene har fullt opp av egne problemer og flere forteller også hvordan skyld og skam over hva barna har opplevd kan være et hinder både for å se og å handle. Kari fortalte at:

De manglet initiativ akkurat på det å justere seg inn på ungene. Det er akkurat som ikke de så ungene sine. Og ungene kunne gå som en liten satellitt rundt der hele kvelden uten at de fikk den oppmerksomheten de gjorde krav på...

Den meningsskapende dialogen der felles fokus (tema 5), å gi mening til det barnet opplever av omverdenen ved å beskrive det en opplever sammen og ved å vise følelser og entusiasme (tema 6) og utdype og gi forklaringer når en opplever noe (tema 7) sammen med barnet blir også nevnt som svært relevant. Greta sier at:

Jeg tenker på det å gi forklaring og mening til disse barna, hva har de vært med på, forklare hva som har skjedd... for det er ikke alltid barn får vite alt, så noen ting lager de seg en teori på selv, altså... så jeg tenker at sjueren er viktig for alle barn, men kanskje spesielt for disse barna.

Vi har fått høre om foreldre som under krisesenteroppholdet forteller barna sine at de bor på hotell, at pappa som i realiteten sitter i varetekt, er på ferie eller er syk og andre historier som det er vanskelig å skjule i lengden. Flere forteller om barn som gir uttrykk for skyldfølelse. En mor hadde i veiledningsgruppen fortalt at barnet hadde sagt; «hvorfor måtte vi flytte, hvorfor ble pappa igjen og vi måtte flytte på krisesenter, var det min skyld?»

Det siste temaet, å hjelpe barnet til å kontrollere seg selv ved å sette grenser for det på en positiv måte – ved å lede det, vise positive alternativer og ved å planlegge sammen (tema 8) var et tema flere av foreldrene etterspurte fra første dag, men veilederne fortalte at de valgte å følge strukturen i programmet. Kristina sa at:

Det ville jo ikke vi ta først, for det var jo lagt opp på en annen måte. Og det var jo litt sånn at det ville de ikke vente på. Men vi hadde noen argumenter for hvorfor det var bygget opp som det var da, ikke sant, med disse ulike temaene og fokus underveis. Og da fikk vi dem med på den tanken veldig fort, synes jeg. Så jeg synes at måten det er lagt opp, og i den rekkefølgen som temaene kommer var veldig riktig. Og vi fikk veldig gode tilbakemeldinger av... av de som var med i gruppa på det, synes jeg.

Vold kan ha vært en måte barna har blitt regulert på, både fordi det har vært i tråd med tradisjonelle oppdragelsesmønstre, men oftere har volden skjedd i affekt. Noen av

foreldrene hadde også fortalt at barna hadde repetert en del uheldige mønster og ble fysisk utagerende i møte med problem. Dette kunne utløse negative følelser i foreldrene.

3.5 Vold som tema i ICDP-gruppene

Når og hvordan de snakket om vold i ICDP-gruppene har variert. Mens noen introduserte det på første møtet, ventet andre til de var midtveis og noen helt til det femte møtet. Begrunnelsen for de som ventet var at de tenkte det var et vanskelig tema for foreldrene. De ønsket at de skulle bli trygge på hverandre og de fortalte også at de grudde seg for egen del å ta det opp. De hadde erfaring med at flere av mødrene følte skam og skyld over det barnet hadde opplevd og de tenkte at de kunne påføre dem mer av det ved å snakke om det. De ønsket først å snakke om det positive.

Ved det senteret som tok det opp på første møtet forklarte de at de i utgangspunktet gjorde det fordi de kjente alle deltakerne fra før og de hadde en trygg relasjon, men i ettertid har de tenkt at de vil gjøre det på den måten uansett. På den måten tenker de vil bli lettere å snakke om vold på et generelt grunnlag. Andre fortalte at foreldrene selv tok opp temaet uten at det ble introdusert av gruppelederne. Temaet kom naturlig når de snakket om hva som var viktig for at barna skulle ha det godt. Et av de sentrene som introduserte temaet halvveis i løpet, sier at det fungerte greit, men at de vurderer å ta det opp tidligere når de skal ha gruppe neste gang. På den måten tror de at det kan åpne for at temaet vold blir inkludert i samtalene tidligere. Noen tok det opp som spesifikt tema, mens andre inkluderte det i ulike tema.

Voldserfaringene til deltakerne i ICDP-gruppene var ulike, men felles var at alle hadde opplevd partnervold. Mange hadde også selv blitt utsatt for vold fra sine foreldre, noen av dem fordi de kom fra land der oppdragervold var vanlig. Det kom også fram at noen av foreldrene selv hadde problem med å regulere følelsene og de hadde opplevd situasjoner der de hadde oppført seg slik at det var skremmende for barna. Det kom også fram flere historier der foreldrene fortalte at barna utagerer fysisk overfor søsken og foreldre.

Informantene fortalte historier der foreldrene hadde gitt uttrykk for en ny forståelse av hvordan volden virker inn i samspeilet med barna. Foreldre hadde fortalt at de hadde oppført seg avvissende overfor egne barn, en mor hadde fortalt at hun trodde at hun ikke var nok glad i barnet sitt, men forstod plutselig at volden hadde gjort at hun reagerte med å skvette når barna tok på henne uten at hun var forberedt. Flere mødre hadde fortalt at de opplevde barnet vanskelig fordi de opplevde at barnet hadde adoptert adferden til den voldsutøvende forelderens.

Det ble fortalt om ulike tilnæringsmåter til temaet vold i foreldregruppene. Noen hadde god erfaring med en edukativ tilnærming, der noen brukte tavle, andre brukte PowerPoint, mens andre igjen hadde vist film. For eksempel ble det fortalt om gode erfaringer etter å ha vist en film om "toleransevinduet", en mor hadde sagt at det var positivt å få konkrete verktøy, hun hadde opplevd å kunne bruke det både selv og overfor barna. I de fleste gruppene brukte de en kombinasjon av undervisning og erfaringsutveksling. Flere rapporterte om viktigheten av å kunne bruke tid på gruppedeltakerne individuelt etter møtene, spesielt når de hadde snakket om vanskelige tema.

3.6 Barneverntjenesten og BUP

Flere av foreldrene som var i foreldreveiledningsgruppene hadde kontakt med barneverntjenesten. De fleste hadde hjelpetiltak, men noen var også i en undersøkelsesfase, men da med tanke på hjelpetiltak. Noen av deltakerne fortalte at gruppedeltakelse førte til en erkjennelse av at de trengte mer hjelp. Det å se hva barna har blitt påført og hva de ikke har klart å beskytte dem fra, kunne bli vanskelig for foreldrene. Fra en av gruppene fortalte de om en mor som så at hun heller ikke klarte å regulere sitt eget sinne og at atferden hennes virket skremmende på barna. Denne moren tok selv kontakt med barneverntjenesten for å be om hjelp.

En annen av mødrene hadde fått tilbakeført omsorgen for sine barn etter at hun begynte i foreldreveiledningsgruppen. Barnet hadde vært en periode i beredskapshjem og parallelt med deltakelse i ICDP-gruppen, fikk hun mer samvær og etter hvert tilbakeføring. Det fortelles om et tett samarbeid med barneverntjenesten.

Under opplæringsdagene fikk vi høre store variasjoner om samarbeid med den lokale barneverntjenesten. De fleste fortalte om et godt samarbeid, mens andre opplevde det krevende. Et senter fortalte at de opplevde det som et problem at det var vanskelig å bli tatt på alvor når de meldte om bekymring for barna under samvær med voldsutøvende foreldre.

I tillegg til å bruke ICDP i veiledningsgruppene fortalte en av deltakerne at hun hadde brukt temaene for godt samspill og det hun hadde lært på veilederopplæringen om sammenhengen mellom vold og omsorg for barn i en bekymringsmelding til barneverntjenesten. Det hjalp henne å konkretisere og tydeliggjøre en bekymring.

Flere av sentrene uttrykte bekymring over et manglende samarbeid med barne- og ungdomspsykiatrien (BUP). Medarbeiderne erfarte relativt ofte at barn sliter med ettervirkninger av erfaring med vold, noe som kan gi seg uttrykk i dårlig nattesøvn, uro, aggresjon eller tilbaketrekning. Kravet fra BUP om at bosituasjonen og skole / barnehagetilbudet skal være stabilt før barnet tilbys behandling/ terapi, kan medføre at atferd utvikles i negativ retning, eller fastlåses i et negativt mønster, i en tiden det tar før den etterspurte ytre stabiliteten er på plass. Sentrene ønsket seg et mer fleksibelt og tilpasset samarbeid med tjenesten.

3.7 Evaluering av organiseringen av seks dagers opplæring og to veiledningsdager

Informantene uttrykte at de opplevde det krevende å skulle starte egne foreldregrupper. De følte at de ikke hadde fått nok opplæring i å etablere og lede grupper. Arne sier:

«Men vi oppdaget jo at selv om vi...vi ønsket mer tid til forberedelse så...så var det egentlig bare å kaste seg i det. For det er det vi lærer av. Så...så sånn sett...så var den opplæringa mer enn god nok.» Denne aha-opplevelsen uttrykkes av flere, man må støttes i å komme i gang, det er vanskelig å lære dette uten å prøve det i praksis.

Det er gjennomgående anerkjennelse av måten opplæringa er organisert på, blant annet fordelingen mellom teoretiske innslag og praktiske øvelser, som rollespill og videoanalyse. En informant forslår at opplæringen også kunne inneholde noe om psykisk helse i voldsutsatte familier, og hvordan dette innvirker på arbeidet i krisesentervirksomhet. I de tidligere evalueringsrundene påpekte flere at temaet om vold tok for mye plass. Vold er et opplæringstema internt i alle krisesentrene, og er i utgangspunktet dekket inn. I diskusjonen ble det avdekket at dette var noe ulikt i de ulike sentrene, men at det kan være viktig å sjekke det ut i nye opplæringsgrupper. I intervjuene sier informantene ingenting om dette.

Arbeidet med videoanalyse ga mer enn informantene hadde forventet, og påpekes i alle gruppene som særlig lærerikt. Å vise videoer av seg selv i samspill med barn følte utrygt og stressende, men måten videoer ble brukt på fjernet dette ubehaget. Fokuset på å finne de åtte temaene uttrykt i videoene, fokus på positive eksempler og løsninger fungerte godt. Jenny sier: «og så er det jo utrolig hva man får ut av en video etterpå. Når man fokuserer på...på de temaene, og når det er den positive fokuseringen, så blir det heller...det blir en positiv opplevelse».

Informantene uttrykker at de ønsker de hadde kompetanse nok til å bruke redskapet selv i foreldregruppene, i stedet hadde flere brukt videoillustrasjoner fra Youtube. Lone sier: «Video var...hadde vi i hvert fall stor glede av. Eller, glede av...vi så på en måte at det var lettere for disse kvinnene og mødrene å forstå disse temaene når man fikk en sånn videosnutt». Dette hadde fungert godt som en måte å illustrere temaene på. En gruppe hadde brukt videoeksempler som foreldre selv hadde laget av samspill med egne barn, det hadde fungert fint. Rollespill hadde flere i utgangspunktet vært noe skeptisk til, men uttrykker i intervjuene at det hadde vært lærerikt.

3.8 ICDP som redskap for ansatte i miljøarbeid med barn

Informantene beskriver hvordan de åtte temaene i ICDP støttet de i å identifisere ulike aspekter ved samspillet mellom foreldre og barn som bodde på krisesenteret. De kunne se temaene utspille seg i praksis, og kommentere og inndra dette som eksempler i møtene. Det hjalp de ansatte som et redskap til å registrere endringer og økt omsorgskompetanse, og foreldrene vokste på å få disse konkrete og beskrivende kommentarene. Bjørn sier:

Det er så konkret, og det er så enkelt å forholde seg til, og det er så forståelig. Og det...det er jo noe vi kan jobbe med sånn konkret nede i avdelingen også, hvis vi ønsker det og ha ressurser til det. Sånn at det blir et anvendelig verktøy.

Informanter beskriver hvordan de har begynt å inndra temaene som en måte å strukturere samtaler på, det har gitt tilgang til noen gode begreper å beskrive konkrete omsorgskompetanser, i samtale om hva barn har behov for. I praksis beskriver informanter at det er viktig at de som miljøarbeidere kan gå inn og yte bistand i omsorgen. Foreldrene er slitne, vare for kritikk og har lav selvfølelse. Personalet må ha redskaper til å styrke foreldrene til å gjenvinne sin omsorgskompetanse. Åse sier: «men den er ikke på plass akkurat der og da, men at den kommer igjen. Omsorg har de jo egentlig for barna sine, det ser vi jo».

Andre beskriver hvordan de går inn som rollemodeller, og konkret viser hvordan man kan støtte barn. Lene sier: «i stedet for å bare være observatører og...komme inn med kritikk etterpå og sånn. Vi må gå aktivt inn».

ICDP framheves som et godt redskap i krisesentrene, for de som jobber der. Arne sier:

For da er det dette felles synet som kommer fram, og – og sånn som Åse sa det også – at da jobber vi alle å samme måte. Og ser på en annen måte. For jeg tror vi er blitt mye mer bevisst på å se barn, mye mer enn vi kanskje var før. For da så vi mer problematikken, kanskje. Nå ser vi mye mer mulighetene.

3.9 Forebygging

Informanten beskriver hvordan de observerer proaktive handlinger hos foreldrene som deltar i ICDP-gruppene. Eksempler på dette er mødre som begynner å ta initiativ til lek med egne barn, og ikke passivt venter på mas og utagering. Dette endrer atferden hos barna, og de ansatte kan benevne og beskrive hva moren rent faktisk har endret i egen tilnærming til barnet. En mor forteller til en ansatt at hennes barn har vært rolig hele dagen, og ikke sparket, slått eller hylt. Når den ansatte spør om hva hun har gjort, forteller hun at hun har tatt initiativ til gjøre andre ting, og at hun fulgt hans initiativer. Kari sier:

Ja, hun justerte seg inn på han, mye bedre, og hun fortalte jo også i dag at hun hadde gitt han ros flere ganger. Og det syntes hun selv var litt rart å gjøre, men hun hadde gjort det. Og hun opplevde at det ga god effekt. Så det er jo en...en direkte innvirkning av programmet.

En annen sier at hun ikke har behov for noen forskingsdokumentasjon for å være trygg på at ICDP reduserer aggresjon. Mødrene øker bevisstheten om seg selv, og sine barn, og får et redskap til å snakke om det som fungerer, og det som ikke fungerer. Et senter beskrev hvordan en mor under barnevernstiltak i stor grad endret sin måte å gi omsorg til barna på. I en periode med barna i beredskapshjem fikk mor delta i ei foreldregruppe, og en ansatt beskriver endringene. Berit sier: «hvor god tid hun hadde, hvor mye fysisk nærhet det var, hvordan hun tålte å stå i gråt og trass og alt det her. Det var helt...det var en kjempestor forskjell». En annen sier at en mor fikk en helt annen utstråling, ikke det stresset hun hadde vist før. Berit sier at ICDP reduserer vold mellom mor og barn, mellom søsken, fordi barna lærer at det er andre måter å samspille og løse konflikter på.

Fordi at de har jo faktisk med seg vold som en konfliktløser veldig mange ganger, disse barna. Så får de tilført nye erfaringer og ny kunnskap, som de drar med seg inn i neste generasjon. Og så opplever vi også, som et tredje element, at...for vi opplever jo noen ganger at disse kvinnene som har vært utsatt for vold gjør det jo igjen. De kommer inn i nye relasjoner og blir utsatt for vold igjen, av nye overgripere. Og at det...de får økt fokus på hvordan det påvirker både dem og barna gjør at de kanskje har mer fokus på det i lengre tid, og er mer på vakt i

forhold til nye relasjoner de går inn i. Og kanskje tidligere ser etter tegnene., også, på å få stoppet det, da.

En av informantene sier at en mor forteller at hun gjør mange flere ting sammen med barnet etter deltakelse i foreldregruppen, og setter grenser på en annen måte. I en jobbsøking situasjon hadde hun vist ICDP kursbeviset, og dette hadde arbeidsgiver kommentert positivt på.

En annen mor hadde fortalt at dattera hadde sagt at mamma sier mye fint om oss, nå. Barna registrerte endringene. Temaene i programmet hadde støttet en annen mor i erkjennelsen av at det var riktig å flytte fra voldsutøver, selv om barna mistet daglig kontakt med faren. Det hadde hjulpet henne i å forstå hvor skadelig det er å erfare og være vitne til vold. En annen mor beskriver hvordan hun har begynt å forklare sønnen hvorfor noe av det han gjør er galt, i stedet for å bare bli sint. Etterpå ba gutten moren om unnskyldning.

Andre mødre brukte temaene til å evaluere tidligere hendelser, med tanke på løsning av framtidige. De fortalte om hvordan de hadde forhandlet i konflikter mellom barna, og brukt temaene som støtte, og løst konflikter uten at det utartet seg. Et annet eksempel er en mor som kun pleide å beskrive sitt barns flinkhet, og som gradvis endret dette til også å inkludere hennes følelser for barnet.

3.10 Fordelen med foreldregrupper, versus individuelle innsatser

En informant uttrykker at i en gruppesetting vil dette med å flytte tilbake til voldsutøver bli stilt spørsmålsteget ved av de andre, og de vil dele synspunkter og tanker om dette. En annen påpeker at gruppa delte erfaringer om dette med å stå en prosess med barnefordeling. De støttet hverandre i gruppa, og ga hverandre styrke og omtanke.

Det blir også beskrevet hvordan gruppa inkluderte alle i et samhold, for eksempel kom en av foreldrene til det siste møter på tross av at hun var alvorlig syk. Arne sier:

Men jeg tror jo også at uansett hvordan sammensetningen er så...så drar de liksom nytte av hverandres ståsted eller erfaringer. Sånn at jeg tror det skal mye til for at de ikke skal fungere sammen, da. Det må jo i så fall være språkutfordringer, tenker jeg først og fremst.

3.11 Perspektiver framover

Informantene hadde mange tanker om bruken av ICDP i tiden framover. En uttrykker at i en perfekt verden burde alle vært ICDP-kurset, med grupper i gang kontinuerlig. Det er mye potensiale i ICDP, og det må settes av tid til det. Det er avgjørende med støtte i ledelsen. ICDP gir nye øyne å se med, det gir redskap å tenke og reflektere med og det gir verktøy å handle med, for hele ansattgruppen. Her peker informantene på ICDP både som redskap til foreldreveiledning, og som redskap for ansatte til å forholde seg til barn på krisesentrene. Flere informerer om at de vil ta dette opp på personalmøter framover. Det uttrykkes ønske om at det burde øremerkes midler til opplæring i alle krisesentrene, det burde settes av tid og lages realistiske og gjennomførbare planer. Liv sier:

Jeg tenker at det er et program som passer for alle foreldre, og enda mer for foreldre som har vært i krise og opplevd vanskelige ting som...og hvor barn har opplevd vanskelige ting. For å hjelpe de til å bli best mulig foreldre igjen etter det, fordi... det påvirker jo veldig omsorgsfunksjonene til foreldrene når de er i en sårbar krise, og er redde og utrygge og...har det vanskelig og ikke noe sted å bo, og alle disse tingene.Så...så jeg tenker at det er tilbud som absolutt passer på...på krisesentrene. Så jeg håper at det går an å få det til, da.

4 ANALYSE OG OPPSUMMERING AV VÅRE FUNN

4.1 På hvilke områder, og på hvilken måte kan ICDP-programmet tilpasses virksomheten i krisesentrene?

Vi har valgt å presentere våre data relativt detaljert i 11 punkter. Ut fra et samlet innhold kan vi konkludere med at ansatte i de krisesentrene hvor vi har sertifisert medarbeidere i ICDP, uttrykker at programmet er godt egnet som redskap på flere ulike områder.

ICDP har gitt de ansatte tilgang til en strukturert måte å observere de behov de enkelte barn har for utviklingsstøtte. Programmets organisering i tre dialoger og åtte temaer, gjør det mulig å oppdage nyanser og detaljer i samspillet med omsorgsgiver, som igjen gjør det mulig å gi konkret og direkte støtte i utøvelse av foreldreomsorg.

Programmet gir de ansatte tilgang til et felles språk, når tiltak skal drøftes og planlegges. Det er interessant at ansatte uttrykker at ICDP har styrket de ansattes egen kompetanse til både å se barns behov, og også til selv å inngå i utviklingsstøttene samspill med barn, som er sammen med sine foreldre på krisesentrene. Temaene har støttet og tydeliggjort de ansatte som rollemodeller, i de tilfeller hvor foreldres egen omsorgskompetanse er svekket av voldsrelaterte traumer, oftest i en periode.

4.2 Hvordan har fagpersonene i krisesentrene erfart at ICDP har fungert som redskap i foreldreveiledning?

De ansatte uttrykker at deres erfaring fra foreldreveiledning i gruppene, viser at ICDP har fungert godt som redskap i foreldreveiledning. Programmets konkrete organisering av betydningsfulle og viktige omsorgskompetanser, er egnet som en enkel og strukturert måte å sette fokus på barns behov for støtte. Fokuset på foreldres iboende ressurser, øvelser og oppgaver mellom møtene, og oppsamling og deling av erfaringer i gruppe etterpå, har gitt helt konkrete eksempler på aktiv og hurtig vekst i omsorgskompetansen. Disse eksemplene er beskrevet i loggrapportene.

Å organisere dette i grupper gir mulighet til erfaringsdeling, til å lære av hverandre og til å støtte hverandre i vanskelige situasjoner. Foreldregruppene fikk gjennom å arbeide med programmet tilgang til språk og begreper på omsorg, noe som medvirket til å øke bevisstheten om egen rolle, og forståelse av barns handlemåter og reaksjoner.

Loggrapportene beskriver hvordan enkelte har hatt støtte i ICDPs begreper i samarbeidet med barneverntjenesten. De har kunnet sette ord på hva de strever med og hva de prøver å utvikle. Foreldrene har gitt de ansatte positive tilbakemeldinger på at de har hatt

nytte av foreldregruppene. De ansatte har observert flere tilfeller av store endringer i omsorgskompetanse hos foreldre, på ganske kort tid.

Det har vært lite rapportering om at språkvansker har medført problemer, heller ikke at det er problematisk at gruppen har vært sammensatt av mennesker fra ulike kulturer. Loggrapportene beskriver hvordan dette er blitt løst, noen ganger gjennom å gi ekstra støtte til enkelte i å forklare temaer utenom møtene, andre har brukt tolk.

4.3 Hvilke tilpasninger anser personalet som ytterligere forbedringsområder når det gjelder tilpasning av ICDP?

Tilbakemeldingene fra de ansatte er at den strukturen de fikk presentert i opplæringen har fungert godt. For noen senter vil et stort fokus på konsekvenser av vold være unødvendig, da dette er et tema som personalet ofte kurses i. Dette gjelder ikke alle sentrene, så behovet for fordypning i problematikk rundt vold bør alltid undersøkes.

Alle tre dialogene og de åtte temaene blir evaluert som viktige i krisesentervirksomhet, og rekkefølgen i organiseringen av disse er opplevd som relevant for virksomheten.

Tilbakemelding på sensitiviseringsmåter, rollespill og øvelser under opplæringen er evaluert som passende tematisk fordelt. Særlig pekes det på det læringspotensialet som lå i bruk av video, og det ble uttrykt et behov for å få mulighet til å øke egen kompetanse, slik at personalet selv følte seg kompetent til å ta det i bruk i foreldregruppene.

Det tegnet seg et mønster hvor deltakerne etter avsluttet teoriopplæring uttrykte at de ikke hadde fått nok opplæring til å danne og lede grupper, og dermed kunne fasilitere en utviklingsprosess. De følte seg usikre og utrygge på dette. I etterkant uttrykte de samme informantene at de hadde innsett at det sannsynligvis ikke ville være mulig å bli utlært i gruppeorganisering og gruppefasilitering, uten å prøve det i praksis. I opplæringsammenheng kan det være viktig å fokusere på dette i særlig grad.

4.4 Forslag til eventuelle ytterligere forbedringsområder når det gjelder tilpasning av ICDP i øvrige krisesentre

Deltakerne i dette prosjektet anbefaler at krisesentrene i Norge får tilbud om ICDP sertifisering av sine ansatte. De ønsker at dette prioriteres, og at det settes av friske midler til arbeidet.

Det blir pekt på at flere forhold bør være avklart i forkant:

- Satsning på ICDP må være forankret i ledelsen, og i virksomhetens visjoner og planer. Det ble oppfattet særlig positivt at leder selv deltok i sertifiseringsprosessen.
- Turnus må planlegges ut fra dette, slik at det settes av tid til forberedelse og etterarbeid. Flere anslår en størrelsesorden på minimum tre timer i tillegg til hvert gruppemøte. I starten vil det sannsynligvis være behov for mer tid, og med erfaring noe mindre tid.
- Det bør presiseres og være helt avklart med arbeidsgiver og krisesenterledelsen, at ICDP opplæring ikke er et kurs, men en sertifiseringsprosess. Det forventes at deltakerne i sertifiseringsprosessen har tid til å lese noe litteratur, og til å arbeide med hjemmeoppgaver mellom opplæringsdagene. Sertifiseringsprosessen medfører i tillegg til seks + to opplærings og veiledningsdager, øremerket tid og ressurser til egentrening, det vil si å gjennomføre minst åtte veiledningsmøter med foreldregruppe. Dette skjer som oftest i par, hvor to medarbeidere samarbeider.
- Informantene informerer om at i følge deres erfaringer har mennesker som har levd i voldelige relasjoner ofte vansker med å lage struktur og ha oversikt over eget liv. Både hukommelse og motivasjon kan preges av voldserfaringer, og det bør påregnes tid til oppfølging mellom møtene, og systematisk påminning i forkant av neste møte.
- Hvert senter bør lage en realistisk plan for hvor mange ganger i året de kan gjennomføre foreldregrupper, både av hensyn til antall brukere og personalstørrelsen.
- Interkommunale senter har avstanden til sentrene hvor foreldregruppene

- plasseres, som en av de utfordringene som det må planlegges i forhold til. Det er vanskelig å gi konkrete råd på hvordan dette skal løses, da det vil variere fra sted til sted.
- Tidspunkt for gjennomføring av møtene er et annet tema som må legges inn i planene. Foreldregrupper på dagtid krever at foreldre ikke er i jobb, eller at de kan få fri. Ettermiddag og kveld krever barnepass, og dette kan medføre behov for økte ressurser. Frivillige organisasjoner har for noen vært en løsningsmåte. Foreldregruppe etter barnehage og skole kan bety et behov for organisering av bespisning. Flere erfarte at dette også tok tid og ressurser. Det var også en samlende og støttende faktor.

5 AVSLUTTENDE KOMMENTARER

Ut fra vår undersøkelse vil vi klart anbefale at ICDP tilbys krisesentrene i Norge, som et redskap i foreldreveiledning. Vi har et omfattende materiale vi konkluderer på bakgrunn av, og har undersøkt prosessen fra flere ulike vinkler. Tilbakemeldingen fra informantenes erfaringer med programmet er særdeles positive.

Vi vil på tross av dette påpeke at det er tilsvarende klare tilbakemeldinger fra informantene om hvilke forutsetninger som bør være til stede, før iverksetting av sertifiseringsprosesser igangsettes på nasjonalt nivå.

Det vår undersøkelse ikke kan uttale noe om, er langtidsvirkningene for de familier som har inngått i foreldreveiledningsgrupper. I hvilken grad er ICDP forebyggende i forhold til vold i nære relasjoner på lengre sikt?

Vi har våre informanternes utsagn om observerte endringer i omsorgskompetanse og om registrering av økt innsikt og kompetanse i utøvelse av foreldreomsorg i den perioden prosjektet pågikk. Dette gir grunnlag for en forsiktig optimisme, men gjør samtidig krav på en undersøkelse av foreldrenes egen opplevelse av ICDPs relevans og forebyggende funksjon på sikt.

Det kan være interessant å peke på at det har vært en jevn nedgang i andelen opphold som endte med at beboeren dro tilbake til voldsutøver. Likevel skjer det fortsatt hos 15 prosent i 2014. Det ble ikke rapportert om tilbakeflytting hos noen av foreldrene som var med i ICDP-gruppene i denne opplæringen.

5.1 Behov for framtidige undersøkelser

Denne undersøkelsen har hatt fokus på erfaringene til de ansatte i krisesentrene. Som nevnt ovenfor ser vi behovet for å undersøke hvordan foreldrene selv erfarer ICDP, på kort og lang sikt. Vi har systematisk plukket ut kommentarer knyttet til foreldreperspektivet i loggrapportene, og vi presenterer disse utsagnene kortfattet.

Foreldrene forteller at det har vært en positiv opplevelse å delta, spesielt blir det lagt vekt på det positive i å møte andre foreldre med samme erfaringsbakgrunn. Veiledernes rolle og tilnærming blir også framhevet. En sier at "det å delta har satt i gang en positiv tankeprosess, fordi kurset ikke er basert på å oppdage feil, men det å bli mer bevisst". Det blir også satt pris på at det er mye eksempler og ikke bare teori. På spørsmål om hvordan det var å delta på disse møtene, svarer en mor:

Utrolig verdifullt og givende. Har lært så mye og fått satt ord på ting jeg ikke tidligere har kunnet forklare, selv om jeg har visst at det ikke var rett. Det har også gitt meg styrke til å håndtere situasjonen med min eks-samboer og gjort meg mer bestemt og bevisst som menneske.

På spørsmål om utbytte svarer den samme moren:

Både jeg og barna mine har hatt utbytte av det, i stor grad! Jeg har blitt en bedre, mer tålmodig og trygg mor, og vi opplever mer harmoni hjemme. Har fremdeles en vei å gå, men har flere verktøy å bruke!

En far foreller at han har lært mye, også om seg selv og at han stoler mer på seg selv nå enn det han gjorde før gruppestart, noe som blant annet medfører at han sover bedre, og at han ikke reagerer akutt når eksen tar kontakt, men tør å vente respons til neste dag. Spesielt i gruppen med fedre blir behovet for å snakke om tema som vold, utsatthet, skam og skyld framhevet som viktig.

Det er 37 foreldre og 74 barn som har vært inkludert i vårt prosjekt med å prøve ut ICDP i krisesentrene. Vi vil foreslå at det raskt igangsettes et nytt forskningsprosjekt, en del 2, i forhold til denne undersøkelsen. Dette bør gjøres mens man enda har oversikt over, og tilgang til foreldregruppene som informanter. I denne undersøkelsen bør det settes fokus på foreldrenes opplevelse av ICDP som støtte i foreldrerollen, og på hvordan og i hvilken grad de vurderer at ICDP forebygger vold i nære relasjoner, i framtiden.

6 LITTERATURLISTE

- Bakketeig, E., Gording Stang, E., Madsen, C., Smette, I. og Stefansen, K. (2014). *Krisesentertilbudet i kommunene. Evaluering av kommunenes implementering av krisesenterloven*. Rapport nr. 19. Oslo: Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2009). Lov om kommunale krisesentertilbud. Krisesenterlova. Nedlastet 16.02.2016:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-44>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2015). Rapportering fra krisesentertilbudene 2014. Nedlastet 16.02.2016:
http://www.bufdir.no/Global/Rapportering_fra_krisesentertilbudene_2014.pdf
- Brinkmann, S. (2014). *Det kvalitative intervju*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Buen Sommerfeldt, M., Hauge, M. I., og Øverlien, C. (2014). *Minoritetsetniske barn og unge og vold i hjemmet. Utsatthet og sosialfaglig arbeid*. Rapport nr. 3. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S.
- Fangen, K. (2011). *Deltagende observasjon*. 2.utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hundeide, K. (2007). *Innføring i ICDP Programmet*. Oslo: Stiftelsen ICDP.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2013). *Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017*. Oslo: Departementets servicesenter. Andvord.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2015). *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2014- 2017)*. Oslo: Rapportering juni 2015. Nedlastet 04.03.2016:

https://www.regjeringen.no/contentassets/c15a376c7cb947239980cb8d8c4943cd/statusrapport-handlingsplan-vold_desember-2015.pdf

Kemmis, S. (2007) Foreword. I E.M. Furu, T. Lund og T. Tiller (red) *Action Research. A Nordic Perspective*. Kristiansand: Høgskoleforlaget.

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3.utg. Oslo: Gyldendal Akademiske Forlag.

Tiller, T. (1999) *Aksjonslæring. Forskende partnerskap i skolen*. Kristiansand: Høgskoleforlaget

Øverlien, C., Jacobsen, M. og Evang, A. (2009). *Barns erfaring fra livet på krisesenter. En landsomfattende studie om flukten, oppholdet og forestillinger om fremtiden*. Rapport nr 2. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S